

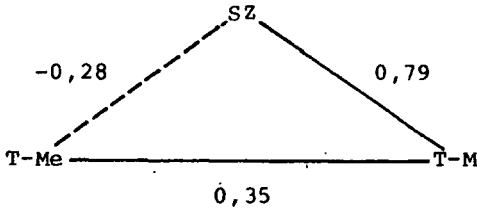
A MONDATEGYSÉGEK TELÍTETTSÉGI MUTATÓJÁNAK
KÖRNYEZETSTRUKTÚRÁJA

B. Fejes Katalin

Ez a dolgozat annak a kiterjedt vizsgálatnak a része, amelyben 9-11 éves tanulók fogalmazásainak mondatszerkezeti sajátosságai között keresünk matematikai statisztikai összefüggéseket. Közvetlen előzmény A szerkesztettségi mutató környezetstruktúrája című tanulmány (Néprajz és Nyelvtudomány XXIX-XXX [1985-1986], 37-49); további részletei: Életkor—szöveg—szintaxis (Program az anyanyelvi nevelés továbbfejlesztésére. Szerk. SZENDE ALADÁR. Tankönyvkiadó, 1986. 390-401); Lebensalter—Text—Syntax (Grazer Linguistische Studien 27, Herbst 1986. 21-26).

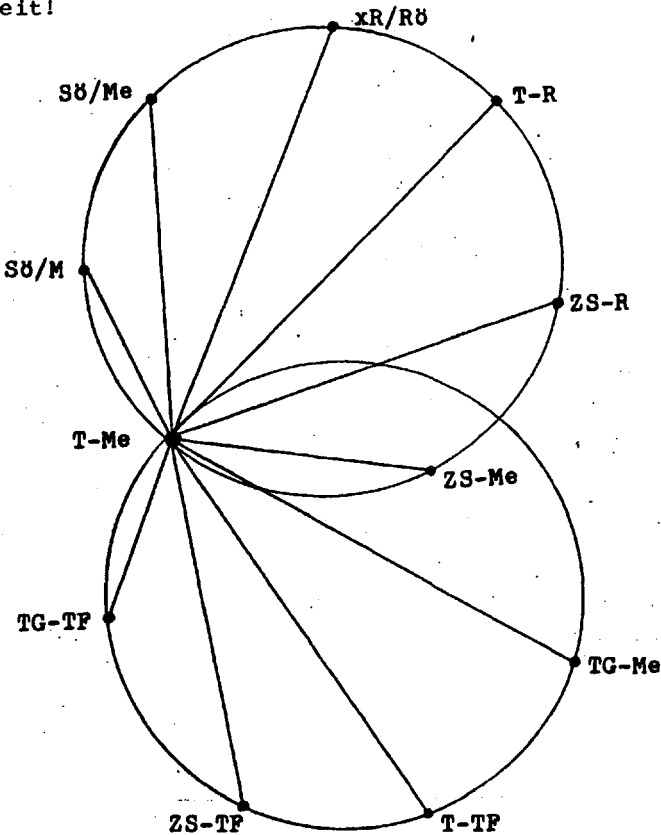
1. A szerkesztettségi mutató környezetstruktúrájából már kitudt, hogy a szerkesztettségi mutató értékének növekedésével nő a mondategységre jutó tartalmas szavak aránya is, azaz a mondategységek telítettsége relatíve állandó. Viszonylagosan állandó ez az érték, hiszen a mondategységen belüli telítettségre-tagoltságra sem hatástalan a mondategész tagolódása. Ennek bizonyítéka, hogy a mondategészek tagmondatosodásával csökken a mondategységek belső telítettsége. Ez ellentétes irányú tendencia a szerkesztettségi mutatóval, de még akkor is figyelmet érdemel, ha nem erős kapcsolatról van szó.

Ugyanakkor a mondategység telítettségi mutatója (vagyis a mondategységekre jutó tartalmas szavak átlagos aránya) nem ellentétes irányú kapcsolatot mutat a mondategészek telítettségi értékével, hanem pozitívat, s összefüggésük középerős (0,35). Mit várhatnánk pedig? Azt, hogy ha a mondategységek telítettségi mutatója ellentétes irányú a szerkesztettségi mutató mozgásával, akkor ellentétes irányú lesz a mondategész telítettségi mutatójával is, hiszen a szerkesztettségi mutató és a mondategészek telítettsége között erős, pozitív irányú az összefüggés (0,79):

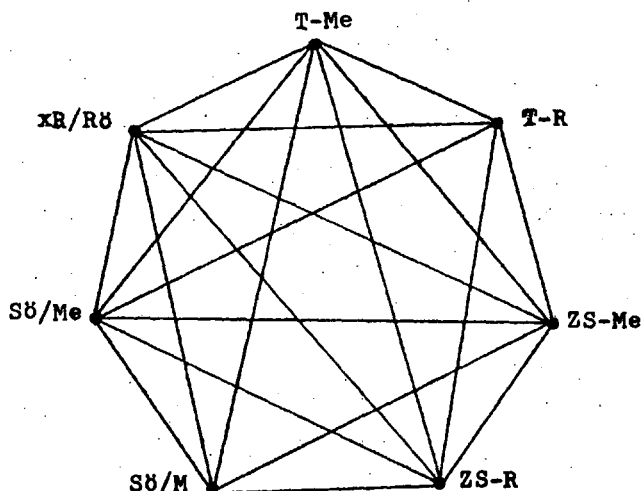

Ebben a kapcsolatkörben a mondat egységek telítettsége szempontjából nem erős összefüggésű szerkezeti mozgásról van szó. Bemutatását mégis fontosnak tartom, mert megerősíti, hogy — már a nyelvhasználat viszonylag alacsony szintjén is — a szintaktikai alakulatok az egyes szerkezeti szinteken nem egymástól függetlenül jelennek meg. A nyelvhasználat szintaktikai oldalának fejlődését ezeknek az összefüggéseknek, illetve változásaiknak a feltárásával tudjuk nyomon követni. Ezért emeltem ki az előzőekben bemutatott gyengébb szerkezeti mozgást az erős kapcsolatokra épülő összefüggések elemzése elé.

Tekintsük át a mondat egységek telítettségi mutatójának kapcsolatköreit!

1.1. Az első csoportba tartozó mutatók és kapcsolataik:

A csoportban szereplő szövegszerkezeti sajátosságok:

- T-Me* = a mondategységek telítettségi mutatója (azaz a szövegek mondategységeire jutó tartalmas szavak átlagos aránya);
- T-R* = a mondatrészek telítettségi mutatója (azaz a szövegek mondatrészeire jutó tartalmas szavak átlagos aránya);
- ZS-Me* = a mondategységek zsúfoltsági mutatója (azaz a szövegek mondategységeire jutó mondatrészek és szerkezettagok átlagos aránya);
- ZS-R* = a mondatrészek zsúfoltsági mutatója (vagyis a szövegek mondatrészeire jutó szerkezettagok átlagos aránya);
- Sö/M* = a mondategységek szerkezettagi zsúfoltsága (azaz a szövegek mondategységeire jutó szerkezettagok átlagos aránya);
- Sö/Me* = a mondategységek szerkezettagi zsúfoltsága (azaz a szövegek mondategységeire jutó szerkezettagok átlagos aránya);
- xR/Rö* = a szerkezetes mondatrészek (szintagmák) részesedési mutatója (vagyis a szöveg összes mondatrészeire jutó szintagmák átlagos aránya).

Az alábbi táblázat a kapcsolatokról valamennyi összefüggését tartalmazza:

T-Me	-	T-R	=	0,63	T-R	-	ZS-Me	=	0,47
		ZS-Me	=	0,95			ZS-R	=	0,84
		ZS-R	=	0,61			Sö/M	=	0,77
		Sö/M	=	0,65			Sö/Me	=	0,81
		Sö/Me	=	0,79			xR/Rö	=	0,83
		xR/Rö	=	0,61					
ZS-Me	-	ZS-R	=	0,63	ZS-R	-	Sö/M	=	0,92
		Sö/M	=	0,67			Sö/Me	=	0,97
		Sö/Me	=	0,77			xR/Rö	=	0,95
		xR/Rö	=	0,61					
Sö/M	-	Sö/Me	=	0,92	Sö/Me	-	xR/Rö	=	0,92
		xR/Rö	=	0,87					

A kölcsönös összefüggések bemutatása és értelmezése:

Az ábráról is leolvasható, hogy a mondategységek telítettségi mutatója a kapcsolatkör valamennyi mutatójával pozitív kapcsolatban áll. Nézzük egyenként az összefüggéseket!

A mondategységek telítettségi mutatója erős összefüggést jelez (0,63) a szövegek mondatrészeinek telítettségével. Ha a mondategységek telítettségi értéke nő, akkor ez azzal jár, hogy a szövegek nagy többségében nő a mondategységekben foglalt mondatrészek telítettségi mutatója is.

Hasonló irányú és mértékű a mondategységek telítettségi mutatójának összefüggése a bennük foglalt mondatrészek zsúfoltsági mutatójával (0,61). Kapcsolatuk ugyancsak nem meglepő; arra utal, hogy döntően a mondatrészek és szerkezettagok mennyisége adja a mondategységek telítettségét.

Csupán a szerkezettagok mennyiségi változását figyelve a következő összefüggéseket találjuk. Ha nő a szövegek mondategységeire jutó szerkezettagok mennyisége, növekszik a mondategységek telítettsége is (0,65). Ennél is erősebb összefüggés van a mondategységekre jutó szerkezettagok mutatója és a mondategységek telítettsége között (0,79). A két kapcsolat értéke között szembetűnő a különbség. Ennek magyarázatára még visszatérek.

Külön figyelmet érdemel a szerkezetes mondatré-

s z e k r é s z e s e d é s i m u t a t ó j á n a k é s a m o n d a t e g y s é -
g e k t e l í t e t t s é g é n e k ö s s z e f ü g g é s e (0 , 6 1) . T u d n i i l l i k h a a s z ö v e g
m o n d a t r é s z - m e n n y i s é g é h e z v i s z o n y í t v a n ő a s z e r k e z e t e s m o n d a t r é -
s z e k s z á m a , a k k o r e z d ö n t ő t ö b b s é g é b e n a m o n d a t e g y s é g e k t e l í t e t t -
s é g é b e n j e l e n t k e z i k . V a j o n l e h e t - e ú g y é r t e l m e z n i e z t a z ö s s z e -
f ü g g é s t , h o g y a s z i n t a g m á k n ö v e k v ő s z e r e p e v i s z o n y l a g o s a n á l l a n d ó
m o n d a t r é s z i t a g o l t s á g m e l l e t t é r v é n y e s ü l a m o n d a t e g y s é g e k t e l í -
t e t t s é g é b e n ? E z a k é r d é s s z o r o s a n k a p c s o l ó d i k a z e l ő z ő l e g f e l t ű n t
(é s m a g y a r á z a t n é l k ű l h a g y o t t) p r o b l é m á h o z . T o v á b b i k a p c s o l a t o k
f i g y e l e m b e v é t e l é r e l e s z s z ű k s é g a k ö z ö s v á l a s z m e g f o g a l m a z á s á h o z .

Az már tudjuk, hogy a mondategységek zsúfoltsági mutatójának alakulásába a mondategységek mondatrészi tagoltsága és a mondatrészek szerkezetessége szól bele. Érthető tehát, hogy erős kapcsolat van a mondategységek telítettségi és zsúfoltsági mutatója között (0,95). Ez az igen erős pozitív kapcsolat azonban azt is jelzi, hogy a mondategységek telítettségében viszonylag kis mértékben játszik szerepet a mondatrészek analitikus szerkesztése (a morfológiai szintű szókapcsolatok): a névutós szókapcsolatok, az összetett állítmány; illetve a halmazás. Ezen összefüggés alapján arra a kérdésünkre, hogy a szintagmák növekvő szerepe viszonylagosan állandó mondatrészi tagoltság mellett érvényesül-e a mondategységek telítettségében, igennel válaszolhatnánk. De a végső válaszhoz további összefüggéseket is fel kell tárni.

Az eddigiekben arra figyeltünk, hogy milyen kapcsolat van a kör egyes mutatói és a mondategységek telítettsége között. Nézzük meg most, hogy a m o n d a t r é s z e k t e l í t e t t s é g e milyen összefüggésben áll a kapcsolatkör többi mutatójával!

Világos az összefüggése a m o n d a t r é s z e k z s ű f o l t -
s á g i m u t a t ó j á v a l : 0 , 8 4 . E z a z ö s s z e f ü g g é s m á s o l d a l -
r ó l e r ő s í t i m e g a z t a f e l i s m e r é s t , h o g y a m o n d a t r é s z e k t e l í t e t t -
s é g e d ö n t ő e n s z i n t a g m á s o d á s u k t ó l s n e m a n a l i t i k u s s z e r k e s z t ö d é s ű k -
t ó l f ü g g . N y i l v á n v a l ó a z i s , h o g y h a a s z ö v e g e k m o n d a t e g y s é z - , m ó n -
d a t e g y s é g - é s m o n d a t r é s z - s z á m á h o z v i s z o n y í t v a n ő a s z e r k e z e t t a g o k ,
i l l e t ő l e g a s z e r k e z e t e s m o n d a t r é s z e k m e n n y i s é g e , a k k o r e z a m o n -
d a t r é s z e k t e l í t e t t s é g i m u t a t ó j á b a n i s t ű k r ö z ő d i k . É r t h e t ő t e h á t ,
h o g y a m o n d a t e g y s é g e k t e l í t e t t s é g i m u t a t ó j a p o z i t í v e r ő s k a p c s o -
l a t o t m u t a t a s z ö v e g e k m o n d a t e g y s é z e i r e , m o n d a t -
e g y s é g e i r e j u t ó s z e r k e z e t t a g o k á t l a g o s

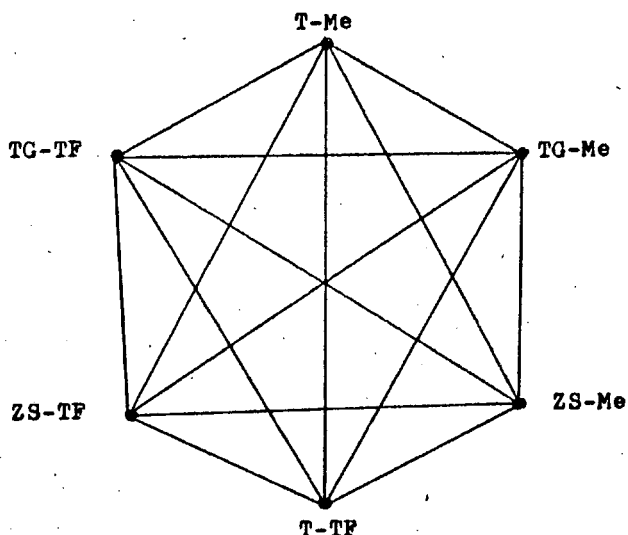
arányával (0,77; 0,81), valamint a szövegek mondatrészmennyiségéhez viszonyított szerkezetes mondatrészek részesezési mutatójával (0,83).

Külön érdemes szólni a mondatrészek telítettségének és a mondategységek zsúfoltságának összefüggéséről. A két mutató kapcsolata csupán közepes erősséget jelez: 0,47. Mivel az eddig vizsgált összefüggések elérték az erős kapcsolatértéket, első megközelítésre itt is elvárnánk, hogy a mondategységek telítettségének és a mondatrészek telítettségének összefüggéséhez hasonlóan (0,63) a mondategységek zsúfoltságával is azonosan erős kapcsolatot jelezzon, hiszen a mondategységek telítettsége és zsúfoltsága között rendkívül erős a pozitív kapcsolat (0,95). Mégsem ezt tapasztaljuk. Ez a közepes erős kapcsolat világosan jelzi, hogy az előzőekben feltett kérdéseinkre (a növekvő mennyiségű szintagmák szerepe) nem lett volna helyes csak a korábbi összefüggések alapján válaszolni. A 0,47-es erősségű kapcsolat figyelmeztet bennünket, hogy a mondategységek zsúfoltságának alakulásába döntően a mondatrészek szólnak bele; a mondatrészek telítettségébe pedig elsősorban a szerkezettagok mennyisége, s kisebb mértékben az analítikusan szerkesztett mondatrészek mennyisége. Közvetve tehát ez az összefüggés is azt bizonyítja, hogy a szintaktikai változások a vizsgált szövegekben alapvetően a tagmondatok szintjén, azaz a mondategész tagolódásában figyelhetők meg, nem pedig a mondategységek belsejében. A szövegek mondategységeinek belső tagolódásában nincsenek nagy eltérések, ezért beszélhetünk viszonylagosan állandó telítettségről, mondatrészi tagoltságról, és nem találunk számottevő különbségeket a szintagmák szintjén sem.

A mondategységek zsúfoltságának további kapcsolatait figyelve, az eddigi összefüggéseken túl (mondategységek telítettségével 0,95; a mondatrészek telítettségével 0,47) a következőket látjuk. Ha a mondatrészek zsúfoltsága nő, akkor ez tükröződik a mondategységek zsúfoltságán is, kapcsolatuk: 0,63. Ugyancsak érthető az erős pozitív kapcsolat a szöveg szerkezettagjainak mennyiségi viszonyaival: a mondategészre jutó szerkezettagok átlagos arányával 0,67, a mondategységekre jutó szerkezettagok átlagos arányával 0,77, s a szöve-

gek mondatrészeire jutó szerkezetes mondatrészek számával 0,61. A csoport további kapcsolatai és azok erőssége is nyilvánvaló.

1.2. A második csoportba tartozó mutatók és kapcsolataik:

A csoportban szereplő szövegszerkezeti sajátosságok:

A mondategységek telítettségi mutatójából kiindulva ez a második kapcsolatkör. Ennek a részstrukturának is eleme a mondategységek zsúfoltsági mutatója (ZS-Me), amelynek kapcsolódása rendkívül erős (0,95).

A csoportba tartozó további szövegszerkezeti sajátosságok:

TG-Me = a mondategységek tagoltsági mutatója (azaz a szövegek mondategységeire jutó mondatrészek átlagos aránya);

T-TF = a főmondati szintű beszerkesztett mondategységek telítettségi mutatója (azaz a szövegek e tagmondataira jutó tartalmasszó-mennyiség);

ZS-TF = a főmondati szintű beszerkesztett mondategységek zsúfoltsági mutatója (azaz az e tagmondatokra jutó mondatrészek és szerkezettagok átlagos mennyisége);

TG-TF = a főmondati szintű beszerkesztett mondategységek tagoltsági mutatója (azaz az e tagmondatokra jutó mondatrészek átlagos mennyisége).

A második kapcsolatkör mennyiségi összefüggései:

T-Me - TG-Me = 0,79	TG-Me - ZS-Me = 0,84
ZS-Me = 0,95	T-TF = 0,52
T-TF = 0,61	ZS-TF = 0,55
ZS-TF = 0,46	TG-TF = 0,59
ZS-Me - T-TF = 0,55	T-TF - ZS-TF = 0,94
ZS-TF = 0,59	TG-TF = 0,83
TG-TF = 0,47	
	ZS-TF - TG-TF = 0,89

A kölcsönös összefüggések bemutatása és értelmezése:

Ha a második csoport elemeit végignézzük, rögtön föltűnik, hogy együtt találjuk szoros kapcsolatban a mondategységekre vonatkozó három mutatót: a telítettséget, a zsúfoltságot és a tagoltságot. Az első csoportban csak az első kettő volt együtt, noha a három mutató lineáris korrelációs együtthatójának értéke igen erős kapcsolatot jelez (0,79, 0,95, 0,84). A tagoltsági mutató azonban nem kerülhetett be az első csoportba, ugyanis a mondatrészek telítettségével nem jelez értékelhető kapcsolatot, pedig elvileg várható lett volna (a mondatrészek telítettsége a mondategységek telítettségével erős kapcsolatban áll (0,63), s a mondategységek zsúfoltsági mutatójával is középérs a kapcsolata (0,47)). Azt mondhatjuk tehát, hogy a mondategységen belül a mondatrészek szintagmatikus tagolódása és a mondategységek mondatrészi tagolódása között nem találunk lineáris kapcsolatot: a kiegyenlítődés nem számottevő; azaz a vizsgált szövegek átlagában a szintagmásodás nem ér el olyan mértéket, hogy ez lényegesen (vagy legalább is mérhetően) érintené a mondategységek mondatrészi tagoltságát. Tehát más összefüggések feltárásával ugyan, de lényegében ismét azt a megállapításunkat erősíthetjük meg, hogy a vizsgált szövegek alapján ebben az életkorban a tagmondatosodás a döntőbb, nem pedig az alsóbb szinteken folyó szerkezeti mozgás. (Természetes azonban, hogy későbbi életkorban — az elbeszélés műfajában — a szintagmák mennyisége visszahat a mondategységek tagoltságára.)

Idekívánkozik egy másik gondolatmenet is. Az eddigi összefüggésekből már látjuk, hogy a vizsgált szövegekben a szerkezeti moz-

gás a magasabb szintről halad az alsóbb szintek irányába. Mintegy a megfogalmazandó gondolat széttagolódásának megfelelően az írásbeli nyelvhasználat fejlődésében (pontosabban szintaxisának változásában) a magasabb szinteken indul meg a mozgás, és lefelé haladva csökken az intenzitása. A vizsgált szövegekben legerőteljesebb a mondategységek szintjén a tagmondatosodás; a mondategységek telítettségét döntően a tagoltság változása határozza meg (bár a szerkesztettségi mutató kapcsolatait vizsgálva azt is láttuk, hogy ez a szerkezeti mozgás nem egészen éri el a középerős kapcsolatot, éppen ezért viszonylag kicsi határok között mozog a mondategységek telítettsége, s ezzel együtt következőképpen a tagoltság és a zsúfoltság sem mutat nagy eltéréseket); végül a lineáris összefüggések alakulásába legkevésbé szól bele a mondatrészek szerkezeti tagoltsága, vagyis itt észlelhetők a legkisebb szerkezeti mozgások.

A kapcsolatkör következő három eleme a főmondati szintű beszerkesztett mondategységek telítettségi, tagoltsági és zsúfoltsági mutatóját tartalmazza. Erős kapcsolatot a mondategységek telítettségével e mondategységek telítettsége jelez (0,61), ennél az értéknél valamivel alacsonyabb a tagoltsággal és a zsúfoltsággal mutatott összefüggés.

Gyengébb kapcsolat-értékkel ugyan, de ide a második csoporthoz vonhatjuk az egyszerű mondatok telítettségi, tagoltsági és zsúfoltsági mutatóinak összefüggéseit is (0,52; 0,34; 0,50). Feltűnik, hogy a tagoltsági mutató kapcsolata a leggyengébb. Más összefüggések elemzésekor még visszatérünk erre a kérdésre. Mennyiben jelenti ez azt, hogy az egyszerű mondatokban erősebb az alsóbb szerkezeti szinten (a szintagmákban) a tagolódás?

Az eddigiek alapján várhatnánk, hogy összefüggést találjunk a szövegek mondategységeinek telítettsége és az alárendelés szintjén található mondategységek telítettsége, tagoltsága, zsúfoltsága között is; értékelhető kapcsolatot azonban egyáltalán nem találunk (egyik sem éri el a 0,1-es értéket). A vizsgált szövegek mondategységeinek telítettségébe tehát nem szól bele az alárendelt mondategységek telítettsége, tagoltsága, zsúfoltsága; döntően a főmondati szintű mondategységek

telítettsége határozza meg a szövegek mondategységeire kapott átlagos telítettségi értéket.

Érdeemes azonban az erősen átlagolt értékek mellett a finomított mutatók jelzéseit is figyelembe venni. Változik-e a kép, ha a mondategységek telítettségének mutatójával együtt azt nézzük, hogy az adott szövegen belül milyen részesedést mutat az egyszerű mondatok mint mondategységek csoportja, a főmondati szintű beszerkesztett mondategységeké, valamint az alárendelt mondategységeké. Ismét olyan tendenciákat figyelhetünk meg, amelyek a jelenleg vizsgált szövegekre nem adnak jellemző összefüggéseket, de nagyon fontos szintaktikai mozgások megindulását jelzik. Melyek ezek?

Ha a mondategységek szintbeli fekvését, azaz beszerkesztettségének mértékét figyeljük, valamint azt, hogy az adott szövegben növekszik-e vagy csökken a részesedési arányuk, az alábbiakat látjuk. A mondategységek telítettségének alakulására hatással van az egyszerű mondatok részesedése: közöttük majdnem középerős pozitív kapcsolat van. A beszerkesztett mondategységek részesedésének növekedésével viszont ellentétes irányúvá válik a kapcsolat; igaz, gyengébb erősségű, mint az egyszerű mondatok esetében (a főmondati szintűeknél $-0,14$, az alárendelteknél $-0,23$). Vagyis az a kiegyenlítődés, amelyet a szerkesztettségi mutató és a tagmondatok telítettsége között megfigyelhettünk ($-0,28$), most pontosítható: a kiegyenlítődés a beszerkesztett helyzetű mondategységekre érvényes. Az egyszerű mondatok szempontjából ezt így fogalmazhatnánk meg: az egyszerű mondatoknak mint mondategységeknek általában nagyobb a telítettsége, ezért a részesedésük növekedésével nő a mondategységek telítettsége. A vizsgált szövegek esetében ez csak felismerhető tendencia, DEME LÁSZLÓ azonban már mint általánosan érvényes jellemzőként írt lényegében ugyanerről a kérdésről, amikor az egyes mondathosszúsági csoportok mondategységeinek telítettségét vizsgálta meg¹.

¹ DEME LÁSZLÓ: Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata. Akadémiai Kiadó, Bp. 1971. 276-7.

A mondategységek telítettségének vizsgálatakor érdemes a kapcsolatok közül még egy érdekes tényre fölfigyelni. A mondategységek telítettségének növekedésével ugyanis a szintagmákban nem a szerkezettagok első szintjén álló determinánsok mennyisége növekszik ($-0,14$), hanem az alsóbb szinteken álló szerkezettagoké ($0,24$). Ezek a — noha csak gyenge — kapcsolatok azt bizonyítják, hogy az egyszerű mondatokban erősebb a szintagmák hierarchikus tagolódása, azaz van bizonyos kiegyenlítődség, szerkezeti mozgás az alsóbb szinteken, ha nincs is tagolódás a mondategész szintjén. Ezek a megfigyelések a további nyelvhasználat-kutatások számára lehetnek fontosak, kínálják az összehasonlítás, viszonyítás lehetőségét.

Az eddig elmondottakra további bizonyítékot kapunk, ha a mondatrészek zsúfoltságának kérdéseit nézzük. Azt már láttuk, hogy a telítettség és a zsúfoltság igen szoros kapcsolatot mutat, így most a mondatfunkciós részekre és a szerkezettagokra figyelünk. A mondatrészek átlagos zsúfoltsága az egyszerű mondatok mondatrészeinek zsúfoltságával mutat legerősebb kapcsolatot ($0,52$), míg a főmondati szintű beszerkesztett mondategységek mondatrészeinek zsúfoltságával gyenge, ellentétes ($-0,1$); az alárendelt mondategységek mondatrészeinek zsúfoltságával gyenge, pozitív ($0,14$) a kapcsolata. (Vagyis jól látszik, hogy a főmondati szintű beszerkesztett mondategységekben a szintagmatikus szerkesztés helyett a mellékmondatos forma tölti be ugyanazt a funkciót.)

Végezetül érdemes még fölfigyelni arra is, hogy a szerkezetes mondatrészek zsúfoltságának összefüggései hogyan erősítik azt a feltevésünket, hogy az egyes szintaktikai szintek nem függetlenek egymástól már az írásbeli nyelvhasználatnak ezen a kezdeti szintjén sem. A lineáris kapcsolatokból jól látjuk, hogy ha nagyobb a szöveg mondatrészeinek átlagos zsúfoltsága, akkor nagyobb az adott szövegben a szerkezetes mondatrészek zsúfoltsága mindegyik mondategységtípusban (az egyszerű mondatokban; a főmondati szintű beszerkesztett mondategységekben s az alárendelt mondategységekben). Legerősebb mondatrészi tagolódást (és legerősebb lineáris kapcsolatot) azonban most az egyszerű mondatok mondatrészeiben figyelhetünk meg. Más mutatók összefüggéseit vizsgálva is

arra a megállapításra jutottunk: ha a mondategészben nincs tagmondati tagolódás, akkor a mondategységnyi mondategésznek nagyobb a telítettsége, mint a beszerkesztett tagmondatoké, s ez a nagyobb terjedelem részben a szintagmák szintjén valósul meg. Így az egyszerű mondatokban viszonylagosan több szintagmát találunk, mint a beszerkesztett mondategységekben. (A kapcsolaterősségek azonban arra figyelmeztetnek, hogy a vizsgált szövegekben az alsóbb szerkezeti szinteken nincs nagy szerkezeti mozgás, változás.)

DIE UMGEBUNGSSTRUKTUR DES SÄTTIGUNGSINDEXES DER
SATZEINHEITEN

von

Katalin B. Fejes

Die Studie stellt einen Teil der ausgedehnten Untersuchung dar, bei der die Verfasserin bestrebt ist, Zusammenhänge der Eigentümlichkeiten im Satzbau von Schulaufsätzen zu erzielen. Zur unmittelbaren Vorgeschichte der vorliegenden Studie gehört die Abhandlung "Die Umgebungsstruktur des Konstruktionsindex" (Néprajz és Nyelvtudomány XXIX, 1985), die u.a. folgendes ergab: parallel zur Erhöhung des Wertes des Konstruktionsindex nimmt auch das Verhältnis der auf die Satzganzen entfallenden inhaltreichen Wörter zu. Demzufolge zeichnet sich der Sättigungsgrad der Satzeinheiten durch eine relative Beständigkeit aus. In der vorliegenden Studie werden die Konstruktionszusammenhänge hinter dieser relativen Beständigkeit dargestellt: der Sättigungsgrad der Satzeinheiten wird vorwiegend durch eine Veränderung der Gliedertheit bestimmt; bei der Gestaltung der linearen Zusammenhänge spricht die Gliedertheit der Konstruktion der Satzglieder am wenigsten mit, das heißt hier lassen sich die kleinsten Konstruktionsbewegungen nachweisen.